

HISTORIA NOWOŻYTNA POLSKI, szkoła średnia

Opis źródła:

Diariusz księcia Michała Kazimierza Radziwiłła „Rybeńki” stanowi bardzo cenny zabytek osiemnastowiecznego piśmiennictwa memoratywnego. Obejmuje okres od lutego 1722 roku (retrospektywnie również okres wcześniejszy od urodzenia Michała Kazimierza do końca 1721 roku) do grudnia 1761 roku i zawiera bardzo różnorodne informacje na temat życia, podróży, codziennych spraw księcia, czy ważnych uroczystości rodzinnych. Wybrany fragment dotyczy pobytu księcia w Dreźnie, na dworze króla Augusta II Mocnego, króla Polski i elektora saskiego. Radziwiłł odwiedził stolicę Saksonii podczas swojej tury kawalerskiej.

Miejsce wydania:

Źródło niewydane w całości.

Miejsce przechowywania źródła:

Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwum Radziwiłłów VI, II-80a.

Tekst źródła:

[8 lutego 1722] byłem na pokojach, z Panem [królem Augustem II] w kościele, po tym kazano mi iść do Stołu Królewskiego na obiad, gdym przyszedł, niektórzy senatorowie z jednej strony stołu zasiadać poczęli, a Król siadł na końcu stołu. Po tym mnie pokazał ażebym siadł przy nim, jam siadł, przy mnie siadł Xiążę Czartoryski, podstoli litewski [Michał Fryderyk Czartoryski]. Po obiedzie Czartoryski przychodzi do mnie, jako był w latach starszy i zaczyna napominać, niby z przyjaźni, że jego i drugich posiadał urzędników koronnych. Zrazem się ekuzował, że mi Pan sam kazał, y gdym widział, że więcej coś burzyć począł powiedziałem, że my nie w Polsce, ale in Imperio, ja nie powinienem miejsca ustępować urzędnikom, będąc princeps Imperyi [...]. Ja widząc, że się konwersacyja nasza rozgrzewać poczęła, mówię Jemu, że się nie ekuzuję y kto ma krzywdę, czy sam WXM [Wasza Xiążęca Mość] wolno się upomnieć o nią, ja dam satysfakcyję zawsze y na tym się skończyło [...] W wieczór byłem na Balu u Graff Fleminga Feltmaszałka Woysk Saskich, gdzie był Pan Miłościwy y cała familia, do późna tam się bawiłem.

[6 lutego 1722] Z rana w karuzelu uczyłem się [...]

[14 lutego] Po obiedzie dosyć rannym w Cwingiergarten [Zwingergarten - park pałacowy] wszyscy z Panem strzelaliśmy do celu z muszkietów polowych. Mnie się nie bardzo udało, bom nic nie wygrał, tom wskorał żem nie był reytzosen [reitschoss - strzał w trakcie jazdy konnej], jak drudzy, którym wierszopis panegiryki prawi, a drugich którzy bardzo źle strzelali, to kapustę jeść każą. Jam uszedł tych obydwóch kłopotów z łaski Bożej.

[...]

[17 lutego 1722] Po rannym obiedzie wszyscy w sukniach maszkarnych, nasz strój był różowy, gredyturowy z galonami srebrnymi, a płaszczyki gronostajami podszyte, na głowie caskiety [kaszkiety] wysokie z piórami białymi, tym porządkiem z zamku wyjechaliśmy [...], po tym konie powodne, masztalerze w płótnie różowym tak ubrani jak my, po tym kotły i trębacze, za nimi Król, za Panem nas trzy pary, Rachic kończył sam jeden, za nim tryumfalny wóz ośmią końmi, i tam damy wszystkie naszej bandy siedzieli, u nas u każdego czterech ludzi piechotą w płótnach różowych i woźnice u wozy, i po nas arlekinów banda tym że porządkiem następowała. I ta wszystkie bandy szły jedna za drugą, przed każdą mając konie powodne, kotły i trębaczów [...]. Gdyśmy przyszli na plac [...] trzeba było najpierw od każdej bandy po jednemu wyjechać, co uczyniło ośmiu i czterech przeciwko czterem biegać, my przeciwko arlekinom i statui, byli one do arlekinów poubieranych z drewna, a oni do skaramuczów biegali. Najpierwsza statua trzymała w jednej ręce krążek, a w drugiej kij skórzany słoma napchany, sama na śrubie. Trzeba było lancę o ten krążek skruszyć. Jeśli kto skruszył dobrze, to nic, jeżeli zaś niedobrze, to obrócił tę statwę i tym słomianym kijem w łeb dała, to całej śmiech kompanii. Po tym druga statua była, na piersiach miała krąg żelazny, to kulą glinianą trzeba było rzucić, to jak trafił w środek, to raca w górę wyleciała, jak źle to milion szmermelów pod nogi końskie i człowieka samego obrzucała. Trzecia statua miała na ramieniu skrzynkę, w którą kiedy trafił, ptaszyn różnych wielkich jako to bażantów, kuropatw, przepiórek, bekasów i małych różnych wyleciało [...]. Czwarta statua na piersiach miała krążek, w który łopatką trafić trzeba było, to gęby wody z wiadro wylała mimo kawalera, jeżeli się nieszybko obróci, to całego złała. Piąta skrzynka na ziemi leżała, w którą kiedy trafił, to koty, lisy, zające, króliki wybiegali. To te wszystkie sztuki trzeba było jednym ciągiem biegając robić a ośmiu robiło, to konie dziwnie się zachali, bo choć ja

dobrze zrobię, ale kolega, który źle, to te ptaki i zwierzęta, race konia najlepszego zmieszają. Bogu dzięki żem ja żadnej historii nie zrobił.

Słowniczek pojęć:

Karuzel - zabawa rycerska polegająca na popisach sztuki jeździeckiej i władania bronią

Gredyturowy - wykonany z ciężkiego jedwabiu

Galon - tutaj: taśma z dodatkiem metalowych nitek

Arlekin - postać z włoskiej komedii, błazen w czarnej masce i kostiumie uszytym z kolorowych rombów

Skaramucza (Scaramuccia) - postać z włoskiej komedii, żołnierz-samochwała, który na końcu sztuki zbiera cięgi od Arlekina

Szmarmel - fajerwerk o wężowatym torze lotu

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

1. Dlaczego król August II Mocny przebywał w Dreźnie?
2. Jak książę Radziwiłł spędzał czas na dworze królewskim?
3. Na czym polegał tzw. „karuzel”?
4. Jak byli przebrani uczestnicy karuzelu?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony)

1. Czy w świetle przytoczonego fragmentu diariusza, honor i duma rodowa były dla Radziwiłła istotne? W jaki sposób książę ich bronił?
2. Czego książę bał się podczas turniejowych zmagani?

Wskazówki:

Diariusz Michała Kazimierza Radziwiłła nie stanowił jedynie jego prywatnych zapisków, ale był regularnie słany do rodziny, w szczególności do apodyktycznej matki księcia, Anny z Sanguszków Radziwiłłowej.

Literatura pomocnicza:

O diariuszu księcia Michała Kazimierza Radziwiłła na blogu "Habemus Documentum" <https://habemusdocumentum.wixsite.com/agad/post/diariusz-rybe%C5%84ki>

O życiu prywatnym i publicznym księcia:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi56MjL3Z6HAxWWefEDHbU9CykQFnoECD0QAO&url=https%3A%2F%2Firp.pth.net.pl%2FdownloadPDF%2F117&usq=AOvVaw33F5GMFGkI4wyiXKNAMv_&opi=89978449

Podróże litewskiego magnata do Gdańska, Człuchowa, a nawet i dalej... Fragmenty "Diariusza" Michała Kazimierza Radziwiłła "Rybeńki" z lat 1721, 1737 i 1752, wyd. J. Dygdała, Warszawa 2013.

A. Mariani, *Podróż zagraniczna Michała Kazimierza Radziwiłła „Rybeńki” (1721–1723). Między tożsamością rodową a poczuciem przynależności do arystokracji europejskiej*, [w:] *Europejski wiek osiemnasty: uniwersalizm myśli, różnorodność dróg*, red. M. Dębowski, A. Grześkowiak-Krwawicz, M. Zwierzykowski, Kraków 2013.

P. Gad, *Zagraniczna podróż młodego magnata w świetle diariusza Michała Kazimierza Radziwiłła „Rybeńki”*, [w:] *Codziennosc i niecodziennosc oswieconych*, cz. 2: *W rezydencji, w podróży i na scenie publicznej*, red. B. Mazurkova, Katowice 2013.

Najważniejsze cezury:

Książę Michał Kazimierz Radziwiłł urodził się w 1702 roku, a zmarł w 1762. Przytoczony fragment diariusza pisał mając 20 lat. Wspomniany w tekście król August II Mocny panował jako elekcyjny król Polski w latach 1697–1706 i 1709–1733.

Imię i nazwisko osoby opracowującej record: Agata Muszyńska